

HELI LAAKSONEN

A tájszóllás ägygätalán nöm hät ki

Ojan föfogás uräkodik, hogy a tájszóllások ebbü az országbü etüntek. Valamikor, még az 50-es éveke' itt-ott beszéték, és mostanába' is némëjik, az isten háta mögött életét etöttö öregasszony tudhattya a tájszóllást, de persze mindënki más a Finország-szërte átalános köznyelvën beszél. Ugy vélëm, hogy ez igën téves föfogás, és a mikrofontü való félelëm jelenségën alapul.

A dolog ugy fëst, hogy a mai kor embëre saját föfogását a világ hejzetërü föként a tömegtájëkosztatás alapján alakittya ki. És ha ägy tájëkosztatási szakembër – akár ägy tévériportër – mikrofonnyävä kiáll Uusikaupunki piacára, asztán mëktudakója a hejbeliek vélemënyët, a tengërëszsapkás pógár (akit félig erövé kënyszëritettek válaszóni) a szájában igyekszik a lëhetö lektisztább, sëmlegës nyelvet mëkformáni. Valahogy ugy próbál beszëni, mint ahogy az Arvik hiróvasó mongya – ez vélemënye szërint hozzá tartozik a dologhó, mëg ägyëbként is illedelmes az idegën embërekkë, aszongya, hogy *szívesen vennëm a halászati tevëkenység megëlënkülësët*. Nos, ha a tévénezö Hervanna-ba' vagy Eespooba' láttya eszt a beszëgetësét, azgondója, hogy: ahä, bizony így vagy úgy, de a kis hejségëkbü is kihät a nyelvjárás, mikor ez az embër is csak ugyaneszt a fint beszëli. De mingyár, mikor a szërkesztö arrëbb mënt a mikrofonnyävä, a mëgintërjüvöt a piaci cimborákhó odamënve kifakad: „Istenverte kölök, ugy halálra izgútam magam!”

Beszëgettem errü ägy rádiószërkesztövë, és aszonta, hogy ugyaneszt a jelënségët tapasztäta az átala kërdëzëtteknë mëg önmagán is. Ägyëbként az élég erös Pori-i tájszóllást beszëli, mëk szörnyü csunyán szokott szitkozódni, ha azomban ëkezdödik a közvetittës, ägy csipetnyi Pori-i nyelvjárás së' kerül a nyelvëre, és ägygyetlen szitkozódás së'. Az ëhunyt nagymamám is – Hallikko-ba való, annyira szép tájnyelvet beszët, mint az egész életët Délnyugat-Finországba' etöttött embër ägygätalán beszëhet – ägygyetlen esetbe' hasznäta a végsöikig csiszött irodalmi nyelvet: mikor üzenëtët hagyott az üzenetrögzittön.

Az ugy van, hogyha az embër nekiindul körbejárni Finországot, és rejtött mikrofont tart magáná, egészen másféle képet kap arrü, hogyan hasznáják a tájszóllásokat. Ugy áll a dolog, hogy a tájszóllásba' beszëlök kënyelvüek: tuggyák mind a nyelvjárás, mind a köznyelvet is, és fövátva hasznáják öket a hejzet szërint.

Az is mëkszokott dolog, hogy a nyelvjárás hasznälója nincs tisztába' avvä, hogy ö tuggya a tájszóllást. Kajaani-ba' jártomba' ägyg északkeleti asszonyság odagyütt bizonygatni, hogy igëncsak könnyü versët irni délnyugati nyelvjárásba', mer az annyira különlegës és jól tartya magát, és így fojtatta: „Annyira bosszant, hogy nálunk

Kuusamo-ba' sëmijen tájszóllást nëm beszének má'." Egésszen mæg vót rökönödve, mikor mægmontam neki, hogy az én fülemb'e' mindën eggyes szava nyelvjárásnak hangzik. Ugyanigy, mint ez a Kuusamo-i asszony, az eggyik Mynämäki-i fiatal eszmonta a saját beszédérű: „A mi nyelvjárásunk annyira közē van az irodalmi nyelv-hő, hogy igazábú nëm is hangzik nyelvjárásnak.” Pontossan...

A tájszóllások mægnyilvánulásába' vidékēnként ētérésēk vannak: Finország eggyes részein szabadabban használják a heji nyelvet a hivatalosabb hejzetēkbe' is. Különösen keletēn bátrabbak tudnak lēnni a saját nyelvjárásukkā, mint nyugaton. Éppen jómagam hallottam, hogy az eggyik kelet-finországi fűrdő ajtaján nëm is a Húzni és Tolni óvasható, hanēm a Huzzad és Lökjed. A Dél-Pohjanmaa-iak ragaszkodni tuttak a nyelvűkhő, Kaustinen-be' ajtön óvasható a Ráncigád és Taszajcsd. Éppen igy mér nē áhatna nálunk a bótok ajtaján: Ráncsad ēre és Tójad āra. A fin ügyfél mindën esetben mēgértenē, a külfődi mæg amugy sē' értenē mæg.

A mi komoj Törzs-Finországunkba' lēhet-ē ēlęgēndő humorérzēk mēgválósittani az effélēt? Emlékszēm, bennünket kölköket arra tanítottak, hogy nëm szabad tul vidámnak láccani – ha valakinē gyászidő van, mer szörnyen rossz kedve lēssz a mások örömködésēbű.

A nyáron műsorvezető vótam a Savo-i derű napján. Ēhihetik, ugy érēsztem magam, mintha tévedésbű vónék ott. Hozzájuk hasonlítva szűkszavu és merev vótam, mint a Jopo kerékpár. Ott azgondótam magamba', hogy ha ezēn a tájon tartanak mæg a Törzs-finországi derű napját, ez a világ legrövidebb rēndēzvénye vóna.

De biztos nálunk is akadnak viccēs embērēk. Csak sēmmibű sē' lēhet észrevēnni.

Önazonosság nélkül utazni sē' érdēmēs

Az idēntitás szót a tágabb fin nyelvēn d-vē, a mi szűkebb fin nyelvünkön r-rē írják. Eggyátalán nëm szivelēm az idegēn szavakat, és lektöbbször a fölöslegēs kényēskēdēs eszközeinek tartom ōket. De e nélkül az idēntitás nélkül nehezen sikerül ēmondani a szűksēgēs dógokat. Idēntitás nélkül lētēzni is nehéz.

Ugy, ahogy én értēm az önazonosságot, ez saját magam mēkhatározását, mēgismerésēt jelēnti, mæg behejzēsēt valamējik kisebb közösēgbe' vagy tájba'. Ki vagyok, mit tudok, mit gondónak rullam a többiek. Az önazonosságba' ēgy kicsit az a kérdēs is benne van, kihēz szeretnēk hasonlittani, kivē vagyok ēgy fábű faragva, kivē nincsen sēmmi közös dógom, mæg erőnek erejēv sē'.

Ēléggē mēkszokott módon jártam a világot keresve saját önazonosságomat. Mikor gójakēnt Helsinkibe mēntem, eggyátalán nëm tuttam, mifēle embēr vagyok, mit akarok és mēre tartok. A fővárosi környezetbe' lassacskán kezdēt mēgvilágosodni, hogy törzs-finországi akarok maradni, aki saját tájszóllásāt akarja beszēni, eggyátalán nëm akar itt, idegēn vidékēn ēni, s ojan sebēsēn, amint csak tud, utnak indul

vissza, napnyugat felé. Először bizony nékülözni kő a fontos dógokat, mielőtt főfogjuk az értéküket.

Mostanra visszatértem, itt vagyok a vágyott nyugaton, vezethetem a művelődési tēvékénységéket, és továbbra is elmékédhetem az önazonosság dógairú csaknem minden áldott nap. Ugyanis az ijen művelődési rēndēzvényēktú mēkkövetelik az igazodást a mai idők kemény piaci viszonyaihá. Elő köllött varázsoni a kulturábú a gazdasági ódalt is, válaszóni köllött a kösségi vezetők ingērút kérdéseire, hogy nekünk mi hasznunk lēssz valamijen ingyombingyom művelődési eseménybú. A varázsigē: az Idegēnforgalom. Az utasembērēk pénztárcájába’ sok a pénz, ami a szellemi élményēn kērēsztú reméhetőleg átkerül a kösség számlájára. Az önazonosság kérdése utazás közbe’ rēndkivül fontos dolog. Az idegēnforgalomba’ ojan a gondókodás, hogy erőssen figyēnek a piacra és hirdetnek: „Gyűjjenek hozzánk, nálunk nagyszērű! Nálunk csodálatossabb, mint bárhol másutt!” Mielőtt hozzáfognak hirdetni, tudni kő, mijenēk vagyunk és mifélék a többiek.

Gyakran szomorkodom Finország ētységēsülése és ēggyódalúsága miatt. A sokféle válakozási lánc és a nēmzetköziesēdés amugy is aszt eredményēszte, hogy mind a keleti, mind a nyugati városok is mēg a mezővárosok nagyon sokba’ emléksztetnek ēgymásra. Minden finországi városba’ taláható S-áruház, csunya Takarékszövetkēzet-épület, R-áruda, néhány mēgmaratt faház, a piacon krumplit mēk porzsákot árúnak. Viszont a tájszóllás mēg alapossan szétválasztya, ki hova való. A hazai idegēnforgalomba’ mēg tul kevésbé hasznáják ki a tájszóllás lehetőségeit. Ennek révén lēndületesebben és érdekessebben lehet bemutatni a dógokat. Mindig a tájszóllásnak mēkfelelően alakul az észjárás is – a cselekvés móggya különféle hejzetēkbe’, és eszērint viszonyúnak a világhó.

Nálunk Törzs-Finországba’ a szērénység dicséretēs dolog. „Csak ijenféle házikoszt van nálunk,” mongya az ünnepi fogadás gazdasszonya, mikor az asztalon lazac-charlotte és vajkrēmēs sütemény van. Az a lekkellemetlenebb, ha az embērēk úgy vélik, hogy valamikēppen különlegēsnek gondolom magamat. Önmagam ijetén alúértékēlése igazábú nagyon kēllemes vonás, és eszt fő lehet hasznáni a tul szépnēk lēfēstēttd idegēnforgalmi piacon való kiemēkēdésre. A mēkhökktētés vagy az ősi indulat élēnkittó is lehet. „Ha máshol nēm fér ē, akkor gyűjjon hozzánk.” „Ha nēm mēkfelelő, vásárold mēg máshol.” „T-ingēk kaphatók. A jó minőségű 10 euró, a rossz minőségű 5.” „Önt nēm érdeklē ēgy kōrut a szigetēkēn?” Az eredeti kultura járomba fogása, értékesittése a tudatosittás mellett bátorságot igényēl, hogy elő lēhessēn hozni a háttērbú.

Másfelől, noha a lēkicsinylés nálunk erény, minden zökkenő nélkül óvassuk az ut menti hirdetótáblákat, mējekēn a mi kösségeink így mutattyák magukat: Elbájoló Mietoinen. Zöld Mynämäki. Üdezöld Laitila. Élēnk Nousiainen. Azēr, hogy mēkkiványjuk az ēgyedit, ha főmerül az a gondolat, hogy valaki közülünk esetleg érdeklődik, és falura is ēgyün. Mikor a Könyvvásáron kösségi jelszóversēnyt rēndēsztetk, az ēggyik Nousiainen-i a saját kösségēnek eszt a jelszót javasóta: Nousiainen – a ma-

radiság háccsoudvara. És a Vehmaa-iaktú pompás javaslat érkezett az ut menti hirdetőtáblára: Vehmaa – ide nē nyomújanak be! A másoktú való ēkülönülés az idegēnforgalomba' ēkerūhetetlen. Nēm elég aszmondani: A mi városunk tengērpárti! Tengērpárti a többi tengēr melletti város is, és ez nagy bētükkē fő van írva a honlapjaikra is. Mēk kő említeni, hogy nálunk a lekfehérebb a siráj, legmagassabb a Balti-tengēr hullámtaraja és lekharciasabbak a kofák. Eredeti hirverésre a lekkitünőbb példa a Pori-i idegēnforgalmi hirdetés, a Pori-i őrdögökre hivatkozik, és a képēn mosojgó fiataloknak hosszú őrdögyszarv van a fejükön.

Minek utazik átalába' az embēr? Főként nēm éppen azér, mer valami ujra és másra vágyakozik? Ha annak a hejnek nincsen sēmmi sajátossága, lehet-ē örömmē odamēnni? Őnazonosság nélkül nēm érdēmēs sēhova utazni.

Saját őnazonosságodhoz való ragaszkodás, az íránta érzett tisztélet mindēn művelődési munka kiindulópontya. Ennek persze mēglēhet a fonákja is: szörnyü, ha ez mások ellen irányul. Őkezdik azgondóni, hogy a mi földünkön a mi szokásaink szērint, és ha nēm teccik, akkor mēnnyé máshova. Ugy tartyák, hogy mindēn másképpen gondózkodó téved. Mindēn új gondolatot fenyegetésnek tartanak. Avvā, hogy tanúva ismerjük mēg magunkat és másokat, hogy mind a saját, mind az idegēn szokásokat ēfogadva dógozunk, máris többre jutunk a kultura mēg az idegēnforgalom előmozdittásának munkájába'.

A Morris Mini bün?

Ma az én világi gondom az autóvā való közlekédés, s a vágyam mēgvēnni a világ legaranyosabb kocsiját, ēgy régi Morris Minit. Sohasē' vót saját autóm, és azelőtt nēm is akartam ijesmit. Az efféle pógári gondolatok most csak befészskēték magukat a fejembe, ojkor ēgyenēssen szēgyēllēm őket.

Az autózás ugyanis mostanába' nēm ojan ēccērű, hogy az embēr mēkszērzi a jogositványt, mēgvēszi az autót, kifūzeti az adót és tankol. Ide sujos erkölcsi nehésségēk társúnak. Az a korosztáj vagyok, amējiket ugy nevēték, hogy rossz lēgyēn a lelkiismerete az embēriségér. A természetbe' mindēn élōnek mēgvan a saját heje és haszna, a homo szápiēnsz az ēggyetlen, aki zsákmányol és pusztitt, csak a baj van vele. Ha a világrú hirtelen kihānának az embērēk, örömmē fojtaná életét a terēmtēt mindēnség (az álatkerti álatokat persze rēttenētēs ēhinség érnē). De ha akár az összes növény kipusztúna, kevés napunk lēnne hátra.

Nekünk ugy tanították, hogy az embērnek a lēhető lekkissebb életnyomot kéne hagynia a földgojón. Mind közül a leksujosabb hibának az autózást nyilvánították: a mēg nēm ujuló természeti kincsēk kifogynak, a levegő ēszennyeződik, a gyērēkjáccóterek háttérbe szorúnak a parkolóhejkehő képest. Eszt nēm is kő tiltani, ha

egyébként egészséges gondózkodású az ember. De mikor sok ember élete annyira nehéz saját közlekedési eszköz nélkül.

Éggy üzlet fölötti emeleten lakó belvárosi könnyen lehet természetbarát, könnyű az erkéjérű bécsmérő szavakat kiabáni azoknak, akik odamerészködnek az autó-kormányhó. De kötösztecsük csak át a magánautózásnak eszt az ellenzójét éggy ojan házba, ahonnan a lekközelebbi bót 9 kilométer, a könyvtár 12 vészta, a Kela-i önkormányzat mők 32 mérföd, közlekedési eszköz a naponta éccer járó távósági busz. Csak nem az ötlik fő benne, hogy a legnagyobb bün mégis a saját autó? Leg-utóbb, mikor éggy Pohjanmaa-i tervezésű hintaszékét vásárót éggy árverésen, és a menetrénd szerinti járat eső ajtaján gyömösözöte be, akkor eszébe jutott, hogy könnyebben is é tudná eszt intézni.

Keseréktem az eszt író barátomnak, hogy szeretnék venni éggy Minit, de mikor a természet pusztul. Vigasztát, hogy nem az a baj, hogy azok az emberek, akiknek feltétlenül szükségük van autóra, avvá mennek az ékerúhetetlen utakra. Az a legrosszabb ebbe', hogy a kocsivā járók nagy részének éggyátalán nem kőne autó, és igazábú nem tudni, mi másra hasznánák, minthogy körbegurigázzanak, a városba' vagy a Monza-i versenypáján. Az is a véleményem, hogy a Ződ mozgalomnak mők kéne bírání a fölöslegēs autózást. Mindēnfēle humbug ralit, formula- mēg gyorsasági versenyt éccerűen csak be kő tiltani. És mēkkēgyēmezni azoknak az embereknek, akiknek tényleg kő az autó. Engedjésztem magamnak napi öt pērcēt annak a gondolatnak a dēdēlgetésére, hogy van saját kocsim, éppen ez a Mini. Az Éggy galamb rēpül című kötetbű nem kéne husz kilót a hátamon vonszóni éggyik álomásrú a másikra, nem kéne könyörögni a könyvtáros nēninek, hogy a Pöytyä-i kösségházi mēgálótú ēvigyēn valaki a szereplēs hejszinére, csatlakozásra várva nem kőne a homokfutta ut mentēn gyünni.

Az én Minim gyöngyfehér lenne, rajta nagy bētükkē a lakcimēm. A háccsó ülēs hejēn éggy kicsike, cserēsnyefábú készűt raklap lenne (ojan pick up típusra gondolk), ahol mindēn szükségēs dógot mēktalálok – rust, zsebnaptárat, gyapjuzoknit, piros gumicsizmát. Csak akkor mēnnék a Minivē, ha feltétlenül kénytelen lēnnék rá, és avvá tēnném jóvá a természet szennyezésēt, hogy ojan mēgindittó kinēzetű kōttó lēnnék az autovā, hogy sēnkinek sē' támadhatnának rossz gondolatai, mer minnyáján kimēnnének a napraforgótábla szélére álmodozva tervezni, hogy hatékonyabb lēhessēn a lakótelepi ember ēnērgiahulladék-gyűjtése.

Sēmijen Minit nem kaptam, és a legrosszabb kedvem el is mūt. Autót mégis kénytelen vótam szērēzni, most éggy ojan francia műanyag autovā járok. Mindēn második nap örülök, hogy az élet könnyű, és külön engedj nekül oda lehet hajtani, ahova akarok, mindēn második nap arra gondolok, hogy az iraki háboru az én bünöm.